

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО

В статті проаналізована проблема професійної орієнтації учнів та розкрито організаційно-педагогічні умови її розв'язання в контексті ідей К.Д. Ушинського.

Ключові слова: професійна орієнтація, професійне самовизначення, трудове виховання, праця, учні.

Актуальність проблеми дослідження

Становлення й розвиток України як самостійної держави з ринковою економікою висунули перед загальноосвітньою школою низку спеціальних завдань, обумовлених необхідністю підготовки підростаючого покоління до життя та професійної діяльності в нових соціально-економічних умовах. Їхнє успішне розв'язання передбачає активізацію розробки теоретичних і практичних аспектів проблеми професійного самовизначення та професійної орієнтації молоді.

Від правильного, свідомого вибору професії вирають і особистість, і держава. Людина, задоволена професійною діяльністю, може досягти великих успіхів, вона – висококваліфікований спеціаліст, фахівець. Сьогодні прогрес виробництва залежить більшою мірою від людського капіталу, ніж від закономірностей власне економічного розвитку. Тому вдосконалення професіоналізму людей, що досягається передусім за допомогою освіти та фахової підготовки, стає запорукою і змістом усього суспільного прогресу.

Аналіз останніх досліджень

Проблемами професійної орієнтації займалися: М. Захаров, М. Тименко, С. Чистяков, В. Тугошинський – теоретичні основи підготовки до профорієнтаційної роботи учнів; Є. Климов, Н. Кнорр, В. Моляко, Є. Павлютенков, Б. Федоришин – вивчення соціально-економічних передумов професійного самовизначення; О. Мороз, І. Назимов, Л. Тимчук, В. Ярошенко – формування інтересів, мотивів спрямованості учнів у виборі професії;

Мета статті – розглянути погляди К.Д. Ушинського на проблему професійної орієнтації учнів.

Виклад основного матеріалу

Професійна орієнтація – це узагальнення поняття одного з компонентів загальнолюдської культури, що проявляється у формі турботи суспільства про професійне становлення підростаючого покоління, підтримка й розвиток природних задатків, а також проведення комплексу спеціальних заходів, що сприяють професійному самовизначенню людини у виборі оптимального виду заняття з урахуванням її потреб і можливостей, соціально-економічної ситуації на ринку праці.

Профорієнтаційна робота сприяє цілеспрямованому розвитку здібностей і талантів людини, зростанню її професіоналізму, працездатності, збереженню здоров'я і виступає одним із найважливіших елементів державної політики у сфері соціального захисту та зайнятості населення. Така діяльність забезпечує ефективне використання трудового потенціалу особи, сприяє підвищенню її соціальної та професійної мобільності, відіграє значну роль у профілактиці вимушеного безробіття. Профорієнтаційні заходи стимулюють пошук людиною найефективніших засобів підвищення свого професійно-кваліфікаційного рівня, розвиток соціально-економічної ініціативи, інтелектуальної та трудової незалежності.

Важливими завданнями профорієнтації є виховання у учнів любові до різних видів праці, створення умов для продуктивної праці та перевірки на практиці своїх здібностей, вивчення, формування та розвиток інтересів, нахилів та здібностей учнів, ознайомлення їх з найбільш поширеними професіями та професіями, які найбільше відповідають їх інтересам [3, с. 32].

Слід зазначити, що зміст, форми й методи профорієнтаційної роботи в школі на сьогодні не забезпечують досягнення основної мети професійної орієнтації – формування в старшокласників готовності до професійного самовизначення. Перешкодою для успішного розвитку профорієнтації є те, що вона, як правило, розрахована на деякого середнього учня; відсутній індивідуальний, диференційований підхід до особистості школяра; профорієнтаційна робота має переважно декларативний характер.

У школі недостатньо впроваджена система профорієнтаційної роботи. Можна сказати, що ця робота зі школярами здійснюється лише побічно, за допомогою вивчення навчальних предметів, що можна розглядати згідно концепції профільної освіти як "різноманітні проби із виявлення в учнів ставлення, інтересів та здібностей до тих або інших видів діяльності, навчальних предметів, освітніх галузей". Потрібна цілеспрямована системна робота ще на етапі допрофільної підготовки, тобто у базовій школі, яка і повинна допомогти учневі розібратися в собі, виявити свої професійні вподобання, сформувані інтерес до потрібної суспільству професії, допомогти визначитися зі шляхами отримання професійної освіти. Такою системою є

професійна орієнтація як науково обґрунтована система державних заходів, спрямована на надання допомоги молоді у професійному самовизначенні.

Якщо почати проводити системну профорієнтаційну роботу в базовій школі, то до моменту переходу в старшу школу і вибору профілю для продовження освіти в учня вже будуть сформовані стійкі професійні вподобання. Вибір профілю проходитиме усвідомлено: не тільки відповідно до інтересів школяра, але і з врахуванням і його психофізичних можливостей, і потреб ринку праці.

Більшість учнів після закінчення школи вливається до сфери матеріального виробництва. Щоб здійснювати їх професійну орієнтацію, необхідно широко використовувати в цих цілях організацію різних видів суспільно корисної праці, дати їм можливість випробувати свої сили і здібності у різноманітних сферах продуктивної діяльності. Все це показує, яку величезну роль відіграє трудове виховання в розумовому, моральному формуванні та всебічному розвитку учнів. У цьому сенсі особливого значення набувають слова К.Д. Ушинського про те, що "виховання не тільки повинне розвивати розум людини і дати йому відомий обсяг відомостей, але має запалити в ньому спрагу до серйозної праці, без якої життя його не може бути ні гідним, ні щасливим" [5, с. 245].

Професійна орієнтація учнів є складовою трудового виховання. Відомий педагог К. Ушинський в своїх працях велику увагу приділяв саме трудовому вихованню, що тісно пов'язано з профорієнтацією. Питання трудового виховання не були випадковими в творчості К. Ушинського. Він свідомо зосереджував на них виключну увагу, вважаючи, що праця є основою психічного і морального розвитку людини, основою людського щастя. Звертаючись до молоді педагог писав: "Юначе! Зрозумій неминучий психологічний закон труда й життя і якщо хочеш жити, то шукай труда, а не втіх: втіхи ж самі тебе відшукують". Без особистої праці, вважав К. Ушинський, людина не може йти вперед. Тіло, серце і розум людини вимагають праці. Намагання з боку окремих батьків створити для своїх дітей такі умови, щоб для них не було потреби працювати – найгірший подарунок, який могли батьки придумати з любов'ю до дітей. Цим самим, каже педагог, батьки роблять дітей глибоко нещасними і в ряді випадків штовхають їх на злочин. Ця думка класика не втрачає актуальності і нині [5, с. 145].

Аналіз ідей К. Ушинського дає підстави стверджувати, що він набагато років уперед усвідомив і передбачав зв'язок технологічної освіти з духовним і соціально-економічним розвитком суспільства. Потреба виховання у трудовій діяльності виводить на практичні аспекти перебудови навчального процесу. Навчання не повинно носити інформативного характеру. Дармування на уроці, лінивість, відсутність власної живої думки не відповідають стилю нашого життя. Потреба самовираження, природна необхідність у діяльності, потреба долати труднощі спонукають до такої організації навчально-виховного процесу, коли дитина залишається наодинці зі своєю проблемою, є активною, діяльною, а вчитель не тисне на вихованця, стимулює його ініціативу, його творчі поривання.

К.Д. Ушинський досить високо оцінював роль виховання, зокрема трудового, у формуванні особистості дитини, багато писав про важливість ознайомлення дітей з різними професіями, поєднання навчання з продуктивною працею.

Трудове виховання є практичною підготовкою молодого покоління до участі в суспільному виробництві і водночас найважливішим елементом морального, інтелектуального та естетичного виховання. К.Д. Ушинський працював над створенням такої системи трудового виховання, в якій праця формує моральні й інтелектуальні риси особистості. Педагог значну увагу приділяв професійній спрямованості і самовизначенню учнів старшого віку.

Праця може стати джерелом радості лише тоді, коли людина бачить у ній щось значніше, ніж добування коштів для задоволення матеріальних потреб, духовну творчість, розкриття своїх здібностей, таланту. Ідеал трудового виховання за К.Д. Ушинським полягає в тому, щоб кожна людина вже в роки отрочества і ранньої юності знайшла ту працю, в якій найповніше і найяскравіше розкривалися б її природні задатки, яка давала б їй щастя духовної творчості. Аналізуючи готовність учня до трудового життя, педагог думає про те, що він уміє робити для суспільства і що дає йому праця для його особистого духовного життя, якою мірою в трудових успіхах розкриваються його сили, здібності. Професійна орієнтація учнів в наш час повинна орієнтуватися на особистість учня, на його схильності, обдарування, задатки, виявлення всього цього є завдання профорієнтації, виявити та допомогти учню обрати правильну професію.

Перш ніж зрозуміти суспільне значення праці, дитина повинна відчувати, що без праці не можна жити, що праця дає радість, повноту духовного життя. Слід прагнути до того, щоб праця увійшла в духовне життя ще в молодшому віці. Аналізуючи трудові процеси виробничого оточення, педагог знаходив в ньому те, що яскраво, наочно, зрозуміло для дітей розкриває суспільне і творче значення праці, переконує їх у тому, що вони беруть участь у створенні матеріальних цінностей для суспільства. Дитина переживає почуття гордості, честі, гідності; праця входить в її духовне життя.

На сучасному етапі в умовах перебудови ідеологічних та економічних основ суспільного життя, у ситуації глибокої економічної кризи, яка породила безробіття, психолого-педагогічна допомога в галузі профорієнтації учням загальноосвітньої школи є вкрай необхідною. Правильна профорієнтація – це пріоритетне завдання сучасності. Разом з тим вибір професії – це важлива ланка в професійному становленні. Саме професія надає можливості людині задовольнити основну гамму її потреб, реалізувати себе як особистість [2, с. 143].

Таким чином, на сучасному етапі одним з основних завдань загальноосвітньої школи є професійна орієнтація в поєднанні з підготовкою молоді до трудової діяльності в умовах ринкової економіки, формування в підростаючого покоління відповідних мотивацій до праці, свідомого планування й вибору роду майбутньої професійної діяльності й форми зайнятості з урахуванням інтересів, стану здоров'я, індивідуальних особливостей, а також вимог професії і ринку праці.

Цінні поради К. Ушинського про трудове виховання та про профорієнтацію особистості, як його складову, увійшли в скарбницю нашої вітчизняної педагогічної думки, які не втрачають актуальності на сучасному етапі. І на сьогодні важливим завданням учителя є розвиток у школярів любові до активної творчої роботи, усвідомлення своєї ролі у формуванні в собі працьовитості, до свідомого та відповідального вибору своєї майбутньої професії. Посилення соціальної спрямованості трудової діяльності учнів, формування готовності до праці, свідомого вибору своєї майбутньої професії, раннє залучення до творчості у трудовій діяльності, використання нових технологій праці.

Висновки

Отже, можна зробити висновок, що в педагогічній системі К.Д. Ушинського ідея трудового виховання та профорієнтація особистості, як його складова, посідає чільне місце. Організація продуктивної, а також суспільно корисної праці розглядається ним як стрижневе завдання діяльності школи, важливий чинник підготовки молоді до існування в суспільстві. Безумовно, не всі поставлені проблеми були ним розв'язані, проте це не применшує їхньої позитивної ролі в розвитку педагогічної теорії й практики.

Використані джерела

1. Захаров Н.Н., Симоненко В.Ю. Профессиональная ориентация школьников / Н.Н. Захаров, В.Ю. Симоненко. – М.: Просвещение, 1989. – 192 с.
2. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – Ростов-н/Д, 1996. – 235 с.
3. Професійне самовизначення старшокласників : [методичний посібник] / упоряд. Л. Шелестова. – ВД "Шкільний світ" ; Вид-во Л. Галіцина , 2006. – 128 с.
4. Чистякова С. Н. Комплект учебно-методической документации для проведения профессиональных проб / С. Н. Чистякова. – Кемерово, 1995. – 143 с.
5. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори в 2-х томах / К.Д. Ушинський. – К.: Рад. шк., 1983. – Т. 1. – 488 с.

Kovalenko A.

PROFESSIONAL ORIENTATION STUDENTS IN THE CONTEXT OF IDEAS K. D. USHINSKIY

In the article analyzed problem professional orientation students and revealed organizational and pedagogical conditions solution in the context of ideas K. D. Ushinskiy.

Key words : professional orientation, professional self-determination, labor education, labor, students.

Стаття надійшла до редакції 20.05.13